

HRVATSKI DIJALEKTOLOŠKI ZBORNIK 18 (2013)

UDK 061.12-05:81-05 Finka, B.
Rukopis primljen 15. I. 2013
Prihvaćen za tisak 25. III. 2013.

PETAR ŠIMUNOVIĆ

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti
Zrinski trg 11, HR-10000 Zagreb
petar@hazu.hrAKADEMIK BOŽIDAR FINKA¹ –
DJELO I DJELOVANJE

Uvaženi hrvatski jezikoslovac. Punih 50 godina djelovao je u hrvatskom jezikoslovlju na više razboja. Najprepoznatljiviji je kao dijalektolog. Njegova bibliografija sadržava preko 400 bibliografskih jedinica.

Istraživanje hrvatskih dijalekata započelo je potkraj 19. stoljeća. Tu generaciju dijalektologa sačinjavali su, među ostalim: V. Oblak, M. Kušar, I. Milčetić, M. Milas, A. Mažuranić, M. Rešetar, R. Strohal, V. Važni, P. Skok, A. Belić, S. Ivšić, M. Tentor, A. M. Lukjanenko, M. Maček, J. Ribarić, M. Hraste, J. Hamm, P. Guberina, I. Brabec, B. Jurišić.² Neki od njih djelovali su i nakon Drugog svjetskog rata. Tada nastupa na scenu mlada Finkina generacija: D. Brozović, P. Ivić, Z. Junković, M. Moguš, S. Sekereš, Z. Wagner, A. Šojat, S. Težak. Na žalost iz te generacije više uglavnom nema živih. Danas na sreću još uvijek djeluje nestor hrvatske dijalektologije M. Moguš.

Božidar Finka rođen je u Salima 19. prosinca 1925. godine. Maturirao je u Splitu 1947. Diplomirao slavistiku u Zagrebu 1960. disertacijom *“Dugootočki čakavski govor”*. Došavši u ondašnji Akademijin Institut za jezik, opredijelio se za dijalektologiju. U Institutu je redovito napredovao od asistenta do znanstvenog savjetnika i ravnatelja Instituta. Ondje je bila zapažena njegova razgranata jezična djelatnost, pa je već 1975. izabran za Akademijina člana suradnika. Već 1988. postaje redoviti član Akademije. U Razredu za filološke znanosti obnašao je dužnost tajnika Razreda, a onda je izabran i za člana Predsjedništva Akademije.

Božidar Finka bio je terenski istraživač, jedan od najboljih poznavatelja

¹ Šimunović, P. Popis znanstvenih i stručnih radova B. Finke. *Filologija* 24–25. Ed. JAZU, Zagreb 1995 (1996), 19–13; idem, Spomenica posvećena preminulim academicima (Božidar Finka). Ed. HAZU, sv. 113, Zagreb 2004, 29–52.

² Vidi knjigu: *Portreti hrvatskih jezikoslovaca*. Biblioteka: Hrvatski radio, knj. 5, Zagreb 1993, 287 str.

hrvatskoga dijalekatskoga pejzaža.

Najbliže mu je bilo čakavsko narječje³, koje je monografski prikazao u sveučilišnim skriptama Bohumskoga sveučilišta, gdje je krajem 60-ih godina gostovao kao profesor. Uspješno je istraživao kajkavsko i štokavsko narječje. Kao marljivi terenski istraživač obišao je govore od Lastova i Mljeta do Osijeka i Vinkovaca. Upoznao je na terenu neke bosanske govore te govore u hrvatskoj dijaspori u Austriji, Mađarskoj i Slovačkoj.

Mnogobrojnim dijalektološkim priložima spasio je od zaborava mnoštvo podataka, protumačio bitne narječne pojave, upozorio na odnose sinkronije i dijakronije, na stilistiku i semantiku, morfologiju i sintaksu, fonetiku i fonologiju, na dijalektalno-standardne odnose, na međudijalektalne veze i međujezična prožimanja.

U dijalektološkim radovima osobita je pozornost posvećena akcenatskoj problematici.⁴ Božidar Finka sudjelovao je u izradi upitnika za hrvatsko-srpski dijalektološki atlas. Bio je vrlo djelatatan u obradi punktova za taj atlas. Bio je jedan od urednika i suautora u opširnoj monografiji "*Fonološki opisi...*"⁵. Izradio je dva punkta za Općeslavenski lingvistički atlas (Brinje, str. 251–252, i Sali, 252–257. Sa suradnicima uredio je i izdao desetak karata za OLA i sudjelovao u izradi karata za ELA. I sam je napisao opširan naputak za ispitivanje i obrađivanje čakavskih govora (HDZ, 5, 1973, 5–76 i karta).

Sažimajući Finkin dijalektološki rad istakao bih njegove monografije i rasprave kao što su: *Dugootčki čakavski govori* (1977)⁶, *Govor otoka Žirja* (1969)⁷, *Karlovački govor* (1973)⁸, zajedno s A. Šojatom, *Rad na proučavanju govora u Brinju i okolici* (1969)⁹ sa S. Pavešićem, radove o stilistici u dijalektologiji (70-

³ Radove o čakavskom narječju B. Finke vidi u: Šimunović, P. *Čakavska čitanka*, Zagreb: Golden marketing 2011. U tamošnjoj *Čakavskoj bibliografiji* od br. 174 do 215, str. 401–403.

⁴ Osim razmatrane akcenatske problematike u Finkinim kapitalnim radovima, vidi još: Finka, B. Jedna usporedba dijalekatskog izgovora s književnim. Akcenatsko-ekspiratorna rečenička linija u jednom čakavskom govoru (Dugi otok) i u književnom hrvatskom jeziku. *Radovi Naučnog društva Bosne i Hercegovine* 9, Sarajevo 1965, 141–147; isti, Naglasne osobine mjesta Sukošana kod Zadra. *Studia phraseologica et alia. Festschrift für Josip Matešić*, München 1992, 147–152; isti, O naglasnom kolebanju u tkonskom govoru. *Zadarska smotra* 45, Zadar 1996, 4–6, 49–52. Vrlo dobro izlaganje Blaženke Martinović pod naslovom "*Božidar Finka kao akcentolog*" održano je na ovom znanstvenom skupu i tiskano je u ovom Zborniku.

⁵ *Fonološki opisi srpskohrvatskih/hrvatskosrpskih, slovenačkih i makedonskih govora obuhvaćenih Opšteslovenskim lingvističkim atlasom*. Sarajevo 1981.

⁶ Vidi: *Hrvatski dijalektološki zbornik* 5, 1977, 7–178 + karta.

⁷ Vidi: *Rasprave Instituta za jezik JAZU* 1, Zagreb 1968, 121–220.

⁸ Vidi: *Hrvatski dijalektološki zbornik* 3, 1973, 77–150 i karta.

⁹ Vidi: *Rasprave Instituta za jezik* 1, Zagreb 1968, 5–44.

ih godina), *Slavistische Akzentuation* (1969)¹⁰, *Der čakavische Dialekt* (1968)¹¹, *Upotreba nepromjenjivih riječi u čakavskim govorima na Dugom otoku* (1971)¹², o govorima u Gorskom kotaru, o čakavsko-štokavskim govorima u sjevernoj Dalmaciji itd. Sedamdesete godine bile su izuzetno plodne u Finkinom dijalektološkom opusu.

Tih je godina akademik Božidar Finka bio stalno u jezičnoj areni. Borio se ustrajno i dosljedno za samobitnost hrvatskoga jezika. Njegovi članci o problematici hrvatskoga književnoga jezika, o normi i normiranju bili su vrlo stručni i razboriti. Tada vrlo čitana Vjesnikova rubrika *Jezične dileme*, koju je on ispisivao, bila je zbog autorovih prohrvatskih stavova o samobitnosti hrvatskoga jezika nasilno ukinuta. Kao što je, uostalom, nešto kasnije bio zabranjen i *Hrvatski pravopis*, koji je izradio zajedno s akademikima S. Babićem i M. Mogušem. Taj pravopis, nazvan zbog svoje zlosretne sudbine Londoncem, bio je povučen i recikliran u tvornici papira. Ali rad te trojice pravopisaca na hrvatskom pravopisu trebalo bi opširnije elaborirati.

Svojim stručno-popularnim podlistcima, započetim 50-ih godina u glasilu *Morsko ribarstvo*, ustaljivao je imena i nazive morske faune i pomorskih termina. U vezi s pomorstvom bio je organizator i voditelj znanstvenog skupa o tisućitoj obljetnici prvoga spomena ribarstva u Hrvata, koji se spomen zbiorio u Finkinu zavičajnu 995. godine. Svojom svestranom djelatnošću bio je upregnut u nekoliko razboja. Pamtim ga kao osnivača i voditelja *Zagrebačkoga lingvističkoga kruga*, koji krug smatramo školom generacija onda još mladih jezikoslovaca koji su usvajali jezične spoznaje na suvremenim stečevinama lingvističke znanosti.

U vezi s ovim našim dijalektološkim zborovanjima važno mi je spomenuti kako je upravo Božidar Finka, u svojstvu predsjednika Odbora za dijalektologiju HAZU, pokretač ovih znanstvenih skupova pod naslovom "Hrvatski dijalekti". Oni su bili jak poticaj istraživanju naših dijalektalnih prostora i razvitka hrvatske dijalektologije. Prilozi s tih skupova tiskani su uglavnom u *Hrvatskom dijalektološkom zborniku*, glasilu Akademije, koje je glasilo uređivao, na izmjenice s akademikom M. Mogušem, do smrti.

Finkin rad na leksikografiji vrlo je značajan. Počeo je svoju službu kao asistent, ispomoćnik obrađivačima Akademijina rječnika, a završio kao voditelj i urednik Dopolna toga Rječnika, koje su, na žalost, ostale neostvarene, dakle bez praćenja leksičkoga razvitka i bilježenog bogaćenja hrvatske leksičke gra-

¹⁰ Stilistika u dijalektologiji, *Suvremena lingvistika* 1, 1961, 1–11; Čakavske stilističke studije I, *Filologija* 3, 1962, 49–52; II, *Filologija* 5, 1967, 51–57; VI. *Filologija*, 7, 1973, 69–72.

¹¹ Ruhr-Universität Bochum. Veröffentlichungen des Seminars für Slavistik, 2, Bochum 1968.

¹² *Čakavska rič* 2, 1971, 29–40.

de. U tom radu na leksikografiji je, na poticaj Miroslava Krleže, pokrenuo i organizirao rad na povijesnom *Rječniku hrvatskoga književnoga kajkavskoga jezika*. Taj rječnik uređivao je do svoje smrti. Danas se izrađuje u suradnji s Institutom za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Dosad je izašlo 12 svezaka.

Božidar Finka u dogovoru s hrvatskogradišćanskim jezikoslovcima, i sa svojim suradnicima, organizirao je i vodio rad na izradi *Njemačko-gradišćanskohrvatsko-hrvatskog rječnika*¹³ i *Gradišćanskohrvatsko-hrvatsko-njemačkog rječnika*¹⁴. Za gradišćanske Hrvate ti tiskani rječnici imaju golemo povijesno, kulturno i praktično značenje u njegovanju gradišćanskohrvatskoga književnoga jezika.

Petnaestak godina u autorskom kolektivu s antropolozima, koji je predvodio akademik Pavao Rudan, proučavao je, sa suradnicima, bazični vokabular kao bitni sastojak kulturne baštine, koji je leksik u tom vokabularu otporniji na promjene od leksika u svakodnevnoj uporabi. Utvrđivale su se tako specijalnom metodologijom leksičke srodnosti i razlike, koje upućuju na konzistentnost određene populacije i na putove zamršenih migracija. Iz toga je područja napisano petnaestak radova, uključujući i nekoliko knjiga.

Finka je svoj rad započeo onomastičkim člankom *Citorij (ecclesia sancti Victoris)*¹⁵ na Dugom otoku. Taj mu je početnički rad recenzirao P. Skok, a objavljen je 1955. godine, gotovo prije 60 godina. Drugi onomastički radovi odnose se na građu zadarsko-šibenskog područja i ostaju zabilježeni kao podatci iskusnoga dijalektologa.

Sažimajući Finkin rad, kao trajan prinos hrvatskoj dijalektologiji, trebalo bi spomenuti:

a) Dokazao je u dijalektima jaku stilsku (stilističku) obojenost bitnih izražajnih sredstava i funkcioniranje vrednota govornoga jezika. Pokazao je kako je stilsko iskazivanje u dijalektima nesputanije nego u standardnom jeziku, jer se ono u dijalektu, kao svakom odklonu od uobičajene norme, doživljava afektivno.

b) Proučavajući karlovački govor i neke gorskokotarske govore, utvrdio je da se kajkavski jugozapadni govori razlikuju od drugih kajkavskih dijalektalnih tipova i da se u mnogim crtama slažu s čakavsko-kajkavskim govorima koji se nastavljaju na ikavsko-ekavske čakavske govore.

c) Istražujući useljeničke štokavske jekavske govore u Gorskom kotaru,

¹³ *Deutsch-burgenländischkroatisch-kroatisches Wörterbuch*. Ed. Amt der Burgenländischen Landesregierung, Eisenstadt – Zagreb 1982, 637 str.

¹⁴ *Gradišćansko-hrvatsko nimški rječnik/Burgenländischkroatisch-kroatisch-deutsche Wörterbuch*. Zagreb – Eisenstadt, 1991, 842 str.

¹⁵ B. Finka, Porijeklo naziva *Ciborij*. *Radovi Instituta JAZU u Zadru* 2, 1955, 401–412.

uočio je da je drežnički štokavski tip bio više u doticaju s južnim izdankom istočnohercegovačkoga dijalekta, proširenoga po Dalmatinskoj zagori i Bukovici, dok je moravički tip bio u bližim doticajima sa sjevernim izdankom toga dijalekta, koji je bio proširen po Kordunu, Banovini i dijelom po Slavoniji.

d) Opisao je na području Vinkovaca, i drugdje po istočnoj Slavoniji, govore s posebnom realizacijom nekadašnjega jata, koji čuva fonetsku i fonološku razlikovnost.

e) Izradio je, s M. Mogušem, vrlo preglednu kartu čakavskoga narječja.¹⁶

Njegov rad bio je primijećen i nagrađivan. Godine 1977. dodijeljena mu je nagrada "Božidar Adžija" za istaknutu znanstvenu djelatnost, a o 70. godišnjici života Državna nagrada za životno djelo.

Njegov ljudski i znanstveni lik resili su poštenje i marljivost.

Njegovo jezikoslovno djelo ostavilo je dubok i prepoznatljiv trag u hrvatskom jezikoslovlju.

B. Finka bio je antologičar. Sastavio je antologiju pjesama čakavskih pjesnika zadarskoga otočja (ili zadarskoga kruga). I sam je pisao pjesme, pretežito na zavičajnom govoru mjesta Sali. Pisao je pjesme i na kajkavskom narječju i na standardnom hrvatskom jeziku, što je rijetkost u naših pjesnika. Neke sam pjesme čitao i u rukopisu. Imam uvida u taj rad, ali o njima ne bih htio suditi. Na proslavi njegove sedamdesetogodišnje obljetnice života u Salima bio sam, po njegovoj želji, promotor njegova djela i njegova filološkog djelovanja. Te nezaboravne večeri sjatili se svi Saljani na tu proslavu. Čitale su se i njegove pjesme, koje su bile nevjerojatno toplo prihvaćene od svih slušatelja. Tih dana u okružju njegovih mještana i u prirodnom pejzažu njegova zavičaja shvatio sam zašto u Finkinu književnom opusu dominiraju tri M: *mati*, *more* i *maslina*. S toga gnijezda penjao se s mukom Božidar Finka do nedostižnih zvijezda. Penjao se naporno i uspješno.

¹⁶ Finka, Božidar – Milan Moguš 1981. Karta čakavskog narječja. *Hrvatski dijalektološki zbornik* 5, 49–58, karta.

